

ASHTA SLOKI
VUKHYA .

al. 42795
1990

Tel 1440

CL. 42795

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

స వ్యాఖ్యాన్యస్తోత్రోక్తి ప్రారంభః.

పేదాంతచేళికకటాక్ష వివృద్ధబోధం |
కాన్తాపయన్త్రయమిన్ద్రకరుణైకపాత్రమ్ |
సత్సావ్యవాయమననద్య గుణైరుపేతం |
భక్త్యాభజామి పరవాది భయంకరార్యమ్ ||

మంగలాచరణమ్.

శ్రీపరాశరభట్టార్య శ్రీగంగేశ పురోహితః । శ్రీవ
త్సాంకసుతశ్రీమాన్ శ్రేయసేమస్తుభూయసే ॥ పంచే
హంసుటికాద్రీశం శ్రీనిధింకరుణానిధిమ్ | వాధూలకులై

వస్తంసతామనవధినిధిమ్ || అఖిలచిదచీదీశశ్శీనివాసోద
యాశుస్స వృషదకమలయుగ్మప్రాపకస్సంశ్రితానామ్ | నిగ
మశిఖరగమ్యో నిత్యమవ్యాజబంధుర్విలసత్తుమమచిత్తేవే
జ్జుతేశోముకున్దః || ప్రణమ్యచేశికాన్ సర్వానప్రశ్నోక్త్యా
ధాశ్రుతమ్ | ఆర్థోవెష్టవదాసేన బాలబోధాయవర్ణ్యతే || *

అ వ తా రి కా.

అథపరమకారుణికోభగవాన్ శ్రీపరాశరభట్టార్యస్సక
లచేతనోజ్జీవనాయ సర్వవేదసారతయా స్వరూపోపాయ
పురుషార్థప్రతిపాదకతయాచసదా ముముక్షుభిరనుసంధే
యస్య రహస్యత్రయస్య సంప్రదాయ పరంపరాప్రాప్త
మర్థం దర్శయితు కామస్స వ్యరూపజ్ఞాన పూర్వకత్వాదభీ
ష్టోపాయప్రవృత్తే స్వరూపప్రతిపాదనపరః సకలశాస్త్ర
రుచిపరిగృహీతంశ్రీమదబ్జాక్షరం మంత్రమాదావివృణోతి
చతుర్భుజోక్తః || అథద్వాభ్యాంద్వయంమూలమంత్రవి
రణరూపం, స్వరూపానురూపోపాయ పురుషార్థప్రతిపా
నపరం మంత్రరత్నం, తతోద్వాభ్యాంద్వయవివరణరూప

చరమశ్లోకం॥ తత్ర సకల వేదసారసంగ్రహః ప్రణవః (ప్రణవా
ద్యాస్తథావేదాః ప్రణవేపర్యవస్థితాః । వాఙ్మయం ప్రణవ
స్సర్వంతస్తాత్ప్రణవమభ్యసేత్ ॥ ఓంకారప్రభవా వేదా
ఓంకారప్రభవాస్సర్వరాః । ఓంకారప్రభవం సర్వం జగత్థాన
వరజంగమమ్ । ఆద్యంతత్యగ్భూతరంబ్రహ్మ శ్రయీయత్ర ప్ర
తిష్ఠితా । సగుహ్యాయ న్యస్త్రీస్పద్యేదో యస్తం వేదసవేద
విత్) ఇత్యాదివచనాత్ ప్రణవవివరణం మంత్రశేషః, అ
కారస్య నారాయణపదేన, ఉకారస్య నమసా, మకారస్య
నారపదేనచ, విశదీకరణాత్, మూలమంత్ర వివరణం ద్వ
యం - తత్ర సంగ్రహేణోక్తస్య ఉపాయోపేయ స్వరూ
పస్యద్వయే వివిద్యప్రతిపాదనాత్ ద్వయవివరణం చర
మశ్లోకః ఉపాయోపేయ స్వరూపాపేక్షిత ప్రాపకాంత
రపరిత్యాగ సంస్పాపనివృత్త్యేస్తత్రాభిధానాత్ - అతస్స
ర్వసంగ్రహం ప్రణవమూదావివృణోతి॥... ..*

(అకారాంత్రోవిష్టురితి) మూలం॥ అకారాంత్రోవిష్టుర్జగదు
దయరయోప్రళయకృత్తకారాంత్రోజీవస్తదుపకరణం వైష్ణవమి

దమ్ । ఉకారోసన్యాగ్నానియమయతి సంబధమసయో
స్త్రియూసారస్త్ర్యత్తాప్రణవఇమమర్ధంసమదిశత్ ॥ *

వ్యాఖ్యానమ్॥ జగతాం - లోకానాం - ఉదయ ఉత్ప
త్తిః - రక్షాసంరక్షణం - ప్రళయస్సంహారః - తాక్షకరోతీతి
జగదుదయరక్షాప్రళయకృత్ - జగదుత్పత్తిస్థితిసంహారకై
త్యర్థః॥ యతోవాఇమానిభూతానిజాయంతే యేనజాతా
నిజీవంతి । యత్ప్రియంత్యభిసంవిశంతి (విష్ణోస్సకాశాదు
ద్భూతం జగత్తత్తైవచచ్ఛితం స్థితిసంయమకర్తాసాజగతో
స్యజగచ్చసః) ఇత్యాదికమత్ర ప్రమాణతయానుసంధేయం -
విష్ణుః - విష్ణుః ౧౦ వ్యాప్తావతిథాతోర్వ్యుత్పన్నో విష్ణుశః
జ్యోవాపకవస్తువాచీ (అంతర్బహిశ్చతత్సర్వం వ్యాప్యనా
రాయణస్థితః । సర్వత్రాసాసమస్తజ్చ వసత్యత్రేతివై
యతః । తతస్సవాసుజేవేతి విద్యద్భిఃపరిపత్యతే) ఇత్యా
దికమత్రానుసంధేయం ఏతాదృశోవిష్ణుః - ఆకారార్థః -
అకారవాచ్యఇత్యర్థః - అవరక్షణగతిహీనాదిప్రతిధా
తోర్వ్యుత్పన్నస్యఅకారస్యజగత్పుష్ట్యాదికతావిష్ణురస్య

చ్యుతిభావః - అతిబ్రహ్మ - అతిభగవతో నారాయణ
 స్యవ్రథమాభిధానం - అకారోవిష్ణువాచకః - (సమస్తశబ్ద
 మూలత్వాదకారస్యస్వభావతః । సమస్తవాచ్యమూలత్వా
 ద్భిష్టాణోపిస్వభావతః । వాచ్యవాచకసంబంధస్తయో
 రథాత్ప్రతీయతే) ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం॥ జీవః -
 నిత్య, ముక్త, బద్ధ, భేదేన త్రివిధచేతనః - మకారార్థః - మకార
 వాచ్యఇత్యర్థః - పంచవిగ్ంశోయంపురుషః - పంచవిగ్ంశః
 త్వాభవతి (భూతానిచకవర్గేణ చవర్గేణేన్ద్రియానిచ । టవ
 ర్గేణతవర్గేణజ్ఞానగంధాదయస్తథా) (మన్సపకారేణైవై
 క్తం ఘకారేణత్వహంకృతిః । బకారేణభకారేణ మహా
 ప్రకృతిరుచ్యతే । ఆత్మాతుసమకారేణ పంచవింశః ప్రకీర్తి
 తః) మకారోజీవవాచక ఇత్యాదికమత్రాను సంధేయం॥ వై
 ష్ణవవిష్ణోర్జాతం - ఇదంత త్తవస్తు-తదుపకరణం-తస్యవిష్ణో
 ర్జాతత్వాత్ తచ్ఛేషభూతమిత్యర్థః॥ సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ
 తజ్జలానితిశాంతఉవాసీత॥ మత్తస్సర్వమహంసర్వ మిత్యా
 దికంప్రమాణం॥ యద్వా, తత్ ఉపకరణమితిపదచ్ఛేదః-తత్

మకాగవాచ్యం- ఇదంచేతనజాతం వైష్ణవంవిష్ణోస్సంబంధి
ఉపకరణం శేషభూతం-విష్ణోశ్చేషభూతమ్యుక్తః॥ అథవా
మకారార్థోజీవః - తదుపకరణంతస్యజీవస్సోపకరణం శేష
భూతం ఇదంశుద్ధసత్త్వమిశ్రసత్త్వసత్త్వశూన్యభేదనత్రి
విధమచేతనంచ- వైష్ణవం విష్ణుసంబంధి-విష్ణోశ్చే భూతమి
త్యుక్తః ఇత్యుక్తాకోపరిస్థిత లుప్తతాదర్శ్యచతుర్థీప్రా
హేతిశేషః (ప్రతివిశ్వస్యాత్మైశ్వర్యం కాశ్యపగోశివ
మచ్యుతం । స్వత్వమూర్త్యనిసంజాతం స్వామిత్వంబ్రహ్మ
ణిస్థితం । ఉభయోరేవసంబంధో నేతరోభిమతాముమ్ ।
స్వాజ్జీవనెచ్చాయదితే స్వసత్తాయాంస్పృహాయది । ఆ
త్మదాస్యంహరెస్సాస్యమ్యం స్వభావంచసదాన్తర । దా
సభూతాస్సృతస్సర్వే హ్యత్తానఃపరమాత్మనః । నాన్య
ధాఅక్షణంతేషాం బంధేమోక్షేచవిద్యతే) ఇత్యాదికమ
త్రాసుసంధేయం॥ ఉకారః (తదేవాగ్నిస్తద్వాయుస్త
త్సూర్యస్తదుచంద్రమాః॥ ఇత్యాదిస్థానప్రమాణేనతివధా
రణార్థకఉకారః - అనయోఃఅకారమకారవాచ్యయోఃపర

మాత్తజీవాత్త నూః - సంబధం శేషి శేష భావరూపసంబం
 ధం॥ అనన్యార్థం-అన్యేషాంభగవలక్ష్మీ భాగవతాచారవ్య
 తిరిక్తానాంఅర్థః యోగ్యోయథాసభ వతితథానియమయ
 తిఅవధాగయతి - (బ్రహ్మణంశిలికంతంచయాశ్చాన్యాదేవ
 తాస్తుఃతా॥ ప్రతిబుద్ధానసేవంతేయస్మాత్పరిమితంఫల మి
 త్యాదికమత్రానుసంధేయం॥ ఏవం పదార్థముక్తాప్రణ వ
 స్వరూపకథనపూర్వకం వాక్యార్థమాహ॥ (త్రయీతి)
 త్రయీసారః - త్రయ్యఃఋగ్యజుస్సామరూప వేదత్రయ
 స్య- సారస్థిరాంశః - త్రీణిఅక్షరాణిఅత్తాస్వరూపంయస్య
 సత్ర్యాత్తాః అకారోకారమకారరూపఇత్యర్థః! ప్రణవః ఓం
 కారఃభూరితిఋగ్వేదాదజాయత॥ భువఇతియజుర్వేదాత్॥
 సువరితిసామవేదాత్॥ తానిశుక్లాణ్యభ్యతపత్॥ తేభ్యో
 భిస్తప్తేభ్యస్త్రయోవర్ణాలజాయంత॥ అకార, ఉకార, మ
 కారఇతి, తానెకధాసమభ వత్తదేతదోమితి॥ (అకారంచా
 ప్యుకారంచ మకారంచప్రజాపతిః॥ వెదత్రయాన్నిరబృహ
 ద్భూభువవస్సువరితీతిచ) ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం॥ ఎ

తాదృశఃప్రణవః ఇమపూర్వోక్తం ఆర్థంచేతనస్య భగవదనన్యాహా శేషత్వరూపమథాం । సమచిశత్ - సమ్యక్ప్రత్యపాదయదిత్యథాః॥ (అకారోవిష్ణురిత్యుక్తో మకారోజీవివాచకః । తయోస్తునిత్యసంబంధఉకారేణ ప్రకీర్తితః) ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయమ్॥ ౧॥

అవ॥ ఎవం ప్రణవం వ్యాఖ్యానయాథనమశ్శబ్దం వ్యాచప్తే॥ మంత్ర బ్రహ్మణీతి॥ మూ॥ మంత్ర బ్రహ్మణీమధ్య మేననమసాపుంసస్వరూపంగతిర్గమ్యంకిషీతమిషీ తేనపురతః పశ్చాదపిస్థానతః । స్వాతంత్ర్యం నిజరిక్షణం సముచితావృత్తిశ్చనాన్యోచితాతస్యైవేతిహ రెన్వివిచ్యకథి తంస్యస్యాపి నాహాంతతః॥ ❀

వ్యా॥ మంతారం అనుసంధాతారం త్రాయంతేరక్షం తీతిమంత్రాః - తేషు బ్రహ్మ-మంత్రబ్రహ్మ-తస్మిన్మంత్రబ్రహ్మణి - మంత్రశ్రేష్ఠే - శ్రీమదష్టాక్షరే - (యథాసర్వేషుదేవేషునాస్తి నారాయణాత్పరః । తథాసర్వేషు మంత్రేషునాస్తి చాష్టాక్షరాత్పరః) భూత్వోర్ధ్వగౌహురద్యాత్ర సత్య

పూర్వంబ్రవీమివః । హేపుత్రశిష్యాశ్చృణుతనమంత్రోష్టా
 యురాత్పరః । సర్వవేదాంతసారార్థ స్సంసారార్థవతార
 కః । గతిరద్వైతరీప్యణామపునర్భవకాంతీణాం విహతాః
 కమైశ్వర్యంస్వర్గాద్యంపారతాకికం । కైవల్యంభగవంతం
 చమంత్రోయంసాధయిష్యతికింతత్రబహుభిర్తంజైఃకింత
 త్రబహుభిర్వృతైః । నమోనారాయణాయేతిమంత్రస్సర్వా
 ర్థసాధకః । ఋచోయజుంషిసామానితధైవాధర్వణానిచ ।
 సర్వమష్టాశురాంతస్థంయచ్చాన్యదపివాఙ్మయం । అష్టాశు
 రస్తుప్రణవేతికారేప్రణవస్థితః । ఇత్యాదివచనశతమత్రానుస
 ధేయం ॥ మధ్యేప్రణవనారాయణపదయోరంతికాళే భవం
 మధ్యమస్తేనపురతః । అగ్ర-ఈశీతేన అన్వితేన ప్రణవాన్వితేన-నమసానఖండనమసా-పుంసశ్చేతనస్యస్వరూపం శేష
 త్వరూపస్వరూపం. శిశీతంశోధితంభవతి ॥ కథమితిచేత్ ఉ
 చ్యతేటంసమగ్నితినఖండనమసఃప్రణవాన్వయే-మ్, అయేవ
 మః నెతియోజనాయాంజీవః విష్ణురేవశేషభూతోనస్వాత్మ
 న ఇత్యర్థబోధనైస్స శేవత్వనివృత్త్యాన్వరూపంశోధితంభ

వతి॥ యోగ్యధాసంతకూత్తానమన్యధాప్రతిపద్యతే । కిం తె
 ననకృతంపాపం వోరేణాత్తాపహరిణా (అసాత్తన్యాత్తబుద్ధి
 గ్యాఅస్వస్వమితియామతిః । అవిద్యాతరుసంశూతంబీజమే
 తద్ద్విధాస్థితమిత్యాదికమత్రానుసంధేయం॥ స్థానతః-అస్తి
 స్తంత్రే నమఇతిపదద్వయంతంత్రోపాత్తం॥ తత్రఏకమఖం
 డముపాయవాచి॥ నమశ్చక్రుర్దనార్దనమిత్యపాయానుష్ఠా
 నప్రకాశకవాక్యేఉపాయవాచకశరణపదస్థాననమశ్చబ్దప్ర
 యోగాత్॥ అన్యత్సస్సఖండం స్వాధాత్వనిషేధవాచిత
 స్తైవస్థానత్రయాన్వయః॥ ఏవంచనతి-స్థానతః స్వస్థానై.
 ఈక్షితేన - అన్వితేనఅఖండనమోన్వితేన-నమసాసఖండన
 మసా-గతిరుపాయః॥ శిక్షితా-కథమితిచేత్ ఉచ్యతే॥ నమోన
 మఇతిసఖండనమసఃఅఖండనమోన్వయే - నమఃరక్షణోపా
 యఃస్వరక్షణేప్రవృత్తిః - మఃస్వాత్మనాన-కింతుభగవతఏవే
 త్యర్థబోధనైస్వరక్షణేస్వాన్వయని వృత్త్యాగతిశ్శోధితాభ
 వతి॥ అమృతస్యైషసేతుః॥ భోక్తాభోగ్యంపెరితారంచమ
 త్వాజుష్టస్తతస్తైనామృతత్వమేతి॥ నాన్యఃపంథా అయనా

యవిద్యతే॥ (సంసారార్థవమగ్నానాంవిషయాక్రాంతచేత
సాంవిద్భూతోతంవినానాన్యత్తించిదన్తిపరాయణః॥ దైవీహ్య
షాగుణమయీమమమాయాదురత్యయా । మామేవయేప్ర
పద్యంతేమాయామేతాంతరంతితే । సంసారసాగరంఘో
రమనంతశ్లేశభాజనంతామెవశరణంప్రాప్య నిస్తరంతిమనీ
షిణః) ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం॥ పశ్చాదంతే॥ ఈక్షితే
సలన్వితేన కాకాక్షిన్యాయేననారాయణపదాన్వితేనమ
సాసఖండనమసా- గమ్యంప్రాప్యం-శిక్షితం - కథమితిచేత్
ఉచ్యతే॥ నారాయణాయనమఇతిసఖండనమసో నారాయ
ణపదాన్వయే॥ నారాయణాయనర్వశేషిణే శ్రీమతేవిష్ణవ
ఎవసకలవిధక్తైంకర్యాణికరవాణి॥ మఃస మదర్థంకరవాణి
త్యర్థభోధనేన కైంకర్యస్వార్థత్వనివృత్త్యాగమ్యంశోధితం
భవతి॥ బ్రహ్మవిదాప్నోతిపరం॥ సోశ్ను తేసర్వాకామాన్
సహాబ్రహ్మణావిశ్చితేతి॥ ఎతత్సామగాయన్నాస్తి॥ యేన
యేనధాతాగచ్ఛతితేనతేనసహగచ్ఛతి॥ ఛాయావాసత్వ
మనుగచ్ఛేత్ (భవాంస్తుసహవై దేహ్యగిరిసానుషురంస్య

తే! అహంసర్వంకరిష్యామిజాగ్రతస్స్వపతశ్చతే । బద్ధాంజలి
పుటాహృష్టానమః త్వేవవాదినః) ఇత్యాదికమత్రానుసంధే
యం॥ ఆసేనస్వరూపోపాయపురుషార్థాశ్శీధితా ఇతిభావః
శిక్షణఫలమాహ॥ స్వాతంత్ర్యమిత్యాది॥ స్వతంత్రస్వభావః
స్వాతంత్ర్యం॥ స్వాధీనత్వం-తస్య స్వతంత్రత్వేనవేదాంత
ప్రసిద్ధస్య - హరైః - హృష్కోహరణఇతిభాతుః॥ సర్వంస్వా
ధీతయాహర తోవిష్ణోరేవ ఉచితం । అన్యోచితం॥ ఆ
స్యేమాంభగవద్వ్యతిరిక్తానాం - ఉచితమహంసం॥ అత్ర-
సర్వస్యవశీ॥ సర్వస్యేశానః॥ సాక్షరః పరమస్వరాట్॥ న
తస్యేకైకశ్చ సతస్యనామ మహద్యశః (తమీశ్వరాణాం
పరమంమహేశ్వరంతందేవతానాం పరమంచదైవతం । రు
ద్రంసమాశ్రితాదేవా రుద్రోబ్రహ్మణమాశ్రితః । బ్రహ్మమ
మాశ్రితోరాజా నాహంకంచదుషాశ్రితః) ఇత్యాదికమ
త్రానుసంధేయం॥ నిజంచతద్రక్షణంచనిజరక్షణం॥ స్వరక్ష
ణం - చేతనసంరక్షణమిత్యర్థః । తస్యస్వరక్షకత్వేనవే
దాంతప్రసిద్ధస్య - హరైః హరిర్హరతిపాపానీత్యుక్త రీత్యా

స్వాత్రితపాపనివర్తకస్య - విష్ణోరేవఉచితం అన్యోచితం॥
 యేనజాతానిజీవంతి॥ ఎషసర్వేశ్వరఎషభూతాధిపతిరెష
 భూతపాలః (బ్రహ్మసహస్రస్మి కేశో దేవ్యాకారుణ్యరూ
 పయా॥ రక్షకస్సర్వసిద్ధాంతేవేదాంతేషుచగీయతే) ఇత్యా
 దికమత్రానుసంధేయం॥ సముచితా-సమ్యగుచితా-శేషత్వ
 రూపానుగుణా॥ వృత్తివ్యాపారః - వ్యక్తచతుర్థ్యక్తైం
 కర్త్యంచ॥ తస్యసర్వశేషిత్వేన వేదాంతప్రసిద్ధస్య హరేః
 సర్వంస్వవశేకుర్వ్యోవిష్ణోరేవైచితా॥ అన్యోచితాన॥ స
 కారణం ॥ కరణానిపాధిపోనచాస్యకల్పిజ్జనితానచాధిపః)
 సర్వేషుదేశకాలేషు సర్వావస్థానుచాచ్యుత॥ కింకరోస్తి
 హృషీకేశ భూయోభూయోస్తికింకరః) ఇత్యాదికమత్రా
 నుసంధేయం॥ ఇతిఇత్యం - వివిచ్యవిభజ్య॥ కథితం-(ప్రోక్తం
 స్థానత్రయాన్వితసఖండనమసావ్రతిపాదితమిత్యర్థః॥ ప్రధా
 నాధామాహస్వస్యాపీతి - తతఃతస్మాత్కారణత్ - స్వా
 తంత్ర్యాదిత్రయస్యభగవత ఏవఉచితత్వాదిత్యర్థః॥ స్వ
 స్వాపివరమాత్మఃస్వస్యచ - న్నాన్యం॥ నౌచితంస్వాతం

త్ర్యాదిత్రయముభయసాధారణంనభవతీత్యర్థః॥ అత్రఅహ
మపిమమనాభగవతఎవాహమస్మి॥ యాఃకాశ్చనకృతయో
మమభవంతి తాసుమమతానాస్తిభగవతఎవతాః॥ వాహం
మమస్వతంత్రోహంన్యాస్తీత్యస్యార్థఉచ్యతే । నమెదేహ
దికంవస్తుసశేషగిపరమాత్మనః । ద్వ్యక్షరస్తుభవేన్మృత్యు
స్త్రిక్షరంబ్రహ్మణగిపదం । మమేతిద్వ్యక్షరోమృత్యునః
నుమేతిచశాశ్వతం) ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం॥ తథా
చఅనన్యార్హశేషత్వానన్య శరణత్వానన్యభోగ్యత్వ రూ
పసూకారత్రయ ఫలితమితిభావః॥ ౨॥*

అవ॥ ఇత్థంశ్లోకద్వయేన ప్రణవనమసీ వ్యాఖ్యాయాభ
స్వానుసంధానెన తదర్థానువాదపూర్వకం నారాయణ
పదార్థమాహ॥ అకారార్థాయైవేతి ॥ మూ॥ అకారార్థా
యైవస్య మహామథమహ్యం సనివహానరాణాం నిత్యానా
మయనమితినారాణపదమ్॥ యమాహాస్మైకాలంసకలమపి
సర్వత్ర సకలాస్యవస్థా స్వావిస్మృత్తమ సహజకైజ్జగత్స
విధయః॥.....*

వ్యా॥ అహం - అకారార్థాయైవ - అకారవాచ్యాయవిష్ణవవేవ - స్వంతైషభూతః॥ ఇతిప్రణవార్థానువాదః॥ అథ-అనంతరం - అహంమహ్యంన మమశేషభూతోనభవామి॥ ఇతినమశ్శబ్దార్థానువాదః॥ నారాయణపదం-రీజ్క్షయఇతిధాతోర్వ్యుత్పన్నఃఃశబ్దఃక్షయిష్ణువాచీ॥ రాక్షయిష్ణుప్రానభవంతీతి నరానిత్యైః॥ నరాణాంనమూహఃనారాః॥ తెచజ్ఞానానందామలత్వాదయోజ్ఞానశక్త్యాదయోవాత్సల్యసాశీల్యాదయశ్చ, దివ్యాత్మగుణాః, దివ్యమంగళవిగ్రహః, కాంతిసౌకుమార్యాదయో, దివ్యమంగళవిగ్రహగుణాః, దివ్యభూషణాని, దివ్యాయుధాని, దివ్యమహిష్యః, చిత్రసూరయః, ఛత్రచామరాదిపరిచరణసాధనాని, ద్వారపాలకాః గణాధిపాః, ముక్తాః, పరమాకాశః, మూలప్రకృతిః, బద్ధాత్మానః, కాలః, మహదాదివికారాః, అహం, అండాతంగతదేవాది పదార్థాశ్చ॥ అత్రజ్ఞానాదికాలాంతాః స్వరూపతోనిత్యాః మహదాదయః ప్రహహతోనిత్యాః॥ స్వరూపతోనిత్యత్వంనామ- సత్త్వైసత్త్వ

త్వత్త్వినాశత్యంతా భావవత్త్వం॥ ప్రవాహతోనిత్యత్వం
 నామ - ఉత్పత్తినాశయోగిత్యే - సత్వేనపూర్వనామ
 రూపానన్యధాభావవత్త్వం అయనం ఇచ్ఛాగతావిత్వస్తాద్ధా
 తోర్వ్యత్పన్నోఽయనశబ్దః ఈయత్యత్వయనమితకర్తృణి
 వ్యుత్పత్త్యాప్రాప్యవాచీ - ఈయతై అనెనెతికరణేవ్యుత్ప
 త్యాప్రాపకవాచీ - ఇయంత్యస్మిన్నిత్యయనమిత్యనికరణే
 వ్యుత్పత్త్యాఽధారవాచీ - నారాణామయనంప్రాప్యంప్రా
 పకమాధారశ్చ నారాయణఇతితత్పురుషః॥ అనెనపరత్వం
 ఫలితం॥ నారాః అయనం ఆధారోయస్యహానారాయణఇతిబ
 హుప్రీహిః॥ అనేనాంత ర్యామిత్యపాలభ్యేఫలితే॥ ఉద్యతం
 నారాయణపదం॥ నరాణాంనిత్యానాం నివహాః సమూహాః -
 అయనమాధారోయస్యసరాణాంనిత్యానాం - నివహానాంస
 మూహానాం అయనంప్రాప్యం ప్రాపక మాధారశ్చఇతి॥
 యంవిష్ణుమాహ - అత్రబహుప్రీహిసమాసేయస్యేతిశేష
 పూరణం॥ తత్పురుషసమాసేనివహా ఇత్యత్రనివహానామితి
 విభక్తిపరిణామః కార్యః॥ అన్తః ప్రవిష్టశ్శాస్త్రజనానాగ్ం

సర్వాత్మా॥ అస్తర్బహిశ్చతత్సర్వం వ్యాప్యనారాయణ
స్థితః । యస్మిన్చాచ్యుతపథివీచాంతరిక్షమోతంప్రపాతంమన
స్సహస్రాణైశ్చసర్వైః । (ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం హృ
ద్దేశేష్టనతిష్ఠతి । భృమయంత్యర్వభూతాని యన్త్రానూఢా
నిమాయయాసర్వస్యచాహంహృదిసన్ని విష్టోమత్తస్త్వస్మి
త్తిర్జ్ఞానమహోహనంచ । మయిసర్వమిదంప్రపాతంసూత్రేమ
ణిగణాభవ । నారస్త్వితీసర్వపుంసాంసమూహఃపరికీర్తితః ।
గతిరాలంబనంతస్యతేన నారాయణస్త్వతః । నారోనరా
ణాంసంఘాతస్తస్యాయమనంగతిః । తేనాస్తిమునిభిర్నిత్యం
నారాయణఇతీరితః । నరాజ్ఞాతానితత్త్వానినారాణీతివిదః
ర్భుధాః । తాన్యేవచాయనంతస్యతేన నారాయణస్త్వతః ।
ఆపోనారాఇతిప్రోక్తా ఆపోవైసరసూనవః । తావచా
యనంతస్యతేననారాయణస్త్వతః । జ్ఞానాదయోగుణా
రూపంలక్ష్మీర్నిత్యానఘోషీ । భూమిసీఛాదయోద్యోత్యై
షాద్యానిత్యసూరయః । తద్ధామశరమంకాలఃపురుషః ప్ర
కృతిస్తథా । మహదాదిధరాంతానిసప్తచావరణాన్యపి ।

బ్రాహ్మమండంతదన్తస్థాలోకాశ్చసచరాచరాః । ఎవమం
 డాన్యసంతానితత్సర్వం నారముచ్యతే । నారాణామయ
 సంచాసన్తైచతస్యాయనంసదా । పరమాచగతిస్తైషాంనా
 రాణామాత్మనాంసదా । అతొనారాయణోనామహే
 తుభిర్దర్శితఃపరః) ఇత్యాదికమత్రాను సంధేయంఅస్తైనా
 రాయణాయ । సకలంకాలంసర్వేషుకాలేషు । అత్యంతసం
 యోగద్వితీయా । సర్వత్రసర్వేషుదేశేషు - సకలాస్వ
 పస్థానుస్థితిగమనశయనాదిసకలదశాస్వపి - మమస్వరూ
 పజ్ఞానవతోమే సహజైకైర్జ్య-ర్యవిధయః । సహజాయంత
 ఇతిసహజాఃస్వాభావికాః - కింకరస్యకర్తాణి కైంకర్యా
 ణి । తేషాంవిధయోఽనుష్ఠానానిఅవిస్మయఃఅవిద్యాకర్తా
 దిరూపప్రతిబంధకనిపుత్రైస్తత్త్వాంజవిర్భవంత్యిత్యర్థః । (స
 ర్వావస్థాచితాశేషశేషతైకరతిస్తవ । భవేయం పుణ్డరీకా
 శ్చత్యపైవై వంకురుష్వమాం) ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం
 తథాచ । ప్రణవేశేషత్వం సమసిపారతన్త్ర్యం నారాయణ
 పదైకైంకర్యంచోక్త మితిభావః॥ ౩.....*

అవ॥ ఎవంశ్లోకత్రయేణమంత్రార్థా ప్రదర్శ్య అథ ప్ర
సన్నస్యచామాదిక దేహోత్తభమాదిదోషాప్రసంగాయత
దనుసంధానమావశ్యకమిష్యా శయేనాహ॥.....*
(దేహోసక్తాత్మబుద్ధిరితి) ॥మూ॥ దేహోసక్తాత్మబుద్ధిర్యదిభ
వతిపదంసాధువిద్యాత్మతీయం స్వాతంత్ర్యస్థోయదిస్యా
త్పరిభవ మితరశేషత్వసేచ్ఛేద్వితీయమ్ । ఆత్మతాగోస్తు
ఖశ్చేన్నమితచపదం బాంధవాభాసోల శ్శబ్దంనారా
యణాఖ్యం విషయచపలధీశ్చేచ్ఛతుర్థీంప్రపన్నః॥.....*

వ్యా॥ ప్రపన్నశరణాగతః - దేహేశరీరే ఆసక్తాల
గ్న - ఆత్మేతిబుద్ధిర్యస్యదేహోసక్తాత్మబుద్ధిః । దేహోత్త
భామవా భవతియది-స్యాచ్ఛేత్తతాత్మతీయంపదం । అ
త్రపదశబ్దస్తదర్థపరః । వేదవిదిత్యాదావేదశబ్దవత్ । త్రతీయం
ప్రణవేత్మతీయంపదం । మనజ్ఞానై, మదీహృదై, మనుఅవబా
ధనై॥ మసీపరిమాణై, ఇతిధాతుభ్యః వ్యుత్పన్నం । జడ
త్వాచేతనత్వసూలత్వః ఖరూపత్వాదివిశిష్ట దేహవిలక్ష
ణజ్ఞానానందస్వరూపత్వజ్ఞానానందగుణకత్వాణ్యుత్పత్తివిశిష్ట

వస్తుప్రతిపాదకం మకారం । సాధుసవ్యక్ - విద్యాత్ జా
 నీయాత్ - సదా అనుసందధితే త్యర్థః॥ తథాచ॥ మకారా
 ధానుసంధానేన ఆత్మరూపస్య దేహాదివిలక్షణత్వప్రతీత్యా
 దేహాత్మప్రమోనివర్తత ఇతి భావః । స్వాతంత్ర్యాంభోసా
 త్రైత్యోనాన్వసీనతాబుద్ధ్యా-అంధస్తిరోహితభగవచ్చక్షుషతః
 స్వరూపస్సాన్వితదితదా । ప్రథమం ప్రణవేతి ద్వ్యంభో
 అవరక్షణగతి హింసాదిప్సితిభావో ర్వ్యుత్పన్నం స
 కారణత్వ సర్వరక్షకత్వ సర్వసంహారకత్వ లక్ష్మీ-
 త్వసర్వశేషిత్యసర్వకల్యాణగుణాత్మకత్వ విశిష్టవిష్ణుప్ర
 పాదం య ప్రతాదభ్యుచతుర్థీకం అకారం॥ సాధువిద్యాత్
 తథాచ॥ అకారాధానుసంధానేన సర్వప్రకారేణాపి భగ
 తః శేషిత్యం స్వస్వతచ్చక్షుషమితి ప్రతీత్యా స్వాత్మైక
 షత్వరూపస్వాతంత్ర్య భ్రమోనివర్తత ఇతి భావః॥ ఇతర
 షత్వసీత్యైత్ ఇతరేహంభగవల్లక్ష్మీభాగవతాచార్యైః తి
 క్తానాం శేషః॥ ఇతరశేషతస్య భావస్తత్వంత స్తీః బుద్ధిర్యస
 సత్యో క్తశ్చేత్ । తదాద్వితీయం ప్రణవేద్వితీయం పదం ఆ

ధారణాధానం అకారాన్వితముకారంసాధువిద్యాత్ ॥ త
 థాచ॥ ఉకారాధానుసంధానేన పరమాత్మజీవాత్మనాః
 శైషి శైషభావరూపసంబంధస్యానన్యాహత్వప్రతీత్యా ఇ
 తరశైషత్వభ్రమోనివర్తత ఇతిభావః ॥ కించ ॥ ఆత్మత్రా
 నోస్తుభిః - ఆత్మనఃస్వస్య-త్రాణేరక్షణే ఉస్తుభిః ఉద్యు
 క్తః - సాధనాంతరానుష్ఠానదృష్టిస్సాన్వితః ॥ తదానమ
 ఇతివదం । ఆనన్యశరణత్వప్రతిపాదకం సఖండనమోన్వితం
 ఆఖండనమః పదంసాధువిద్యాత్ - తథాచ॥నమః పదార్థా
 నుసంధానేన భగవాన్వేదమమరక్షకోనాహమితి ప్రతీత్యా
 సాధనాంతరేణ్యోనివర్తత ఇతిభావః బాంధవాభాసలోలః
 బంధవఏవబాంధవాః బాంధవా ఇతిఅభాసంతే ప్రతీయం
 త ఇతిభాంధవాభాసాః । ఆపద్యరక్షకాస్సంపదినర్వస్వాప
 పహరిణః శరీరసంబంధినః తెఘలోలః ఆసక్తశ్చైతే । త
 దానారాయణాఖ్యం । నారాయణఇత్యాఖ్యాప్రసిద్ధిర్య
 స్యతంశబ్దం । తత్పురుషసమాసేక ర్కణిపుష్పన్నైసలియ
 నపదేనమారాపితాభ్రాతానివాసశ్వరణం సుహృద్గతినా

రాయణ ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా భగవతోనిరుపాధికసకలవిధ
 బంధుత్వప్రభృతీనర్వవిధ ప్రాప్యత్వప్రతిపాదకం నారాయ
 ణశబ్దం । సాధువిద్యాత్ తథాచ నారాయణశబ్దార్థానుసం
 ధానైసమమభగవానైవ నిరుపాధిక సకలవిధ బంధుః, అ
 న్యైసోపాధికాబాంధవా ఇతిప్రతీత్యాదేహానుబంధిసాపా
 ధికబాంధవాభాసేషులౌల్యంనివర్తతఇతిభావః॥ విషయచ
 పలనీశ్చేత్ । విషయేషువిహితనిషిద్ధభేదభిన్నేషుశబ్దస్పర్శా
 దిషుచపలాసాభిలాషాధీఃబుద్ధిర్యస్యసతతోక్తశ్చేత్॥ తదా॥
 చతుర్థీం నారాయణపదోపరిస్థితాం గుణానుభవజనితప్రీతి
 కారితాశేషావస్థాచితాశేషశేషతైకరతిహృదయత్యనిరవద్య
 నిరతిశయభోగ్యభగవత్తైకంకర్యప్రార్థనాప్రకాశికాంస
 ఖండనముఃపదాన్వితాంవ్యక్తచతుర్థీం । సాధువిద్యాత్॥
 తథాచ॥ వ్యక్తచతుర్థ్యర్థానుసంధానైవతదుక్తంకైకంకర్యం
 భగవత ఏవనమమెతినమసాస్వాత్పరమాత్మో భయాతిశ
 యాథానయోగ్యపితైకంకర్యస్వార్థత్వైనిరాకృతే కేవలం
 స్వాస్థతయా అత్యంతస్వరూపవిరుద్ధస్య విషయాన్తరస్యో

వృత్తిః కై ముత్యన్యాయసిద్ధతి భగవదేకాతిశయాధాయ
 కక్తైంకర్యేతరభోగ రాహిత్యలక్షణానన్య భోగ్యత్వస్యా
 ధాన్యత్వతీత్యాతదితరసుఖలవజనక పరిణతి విరసదుల్లఖబ
 హుళ చంచలహేయనకలవిషయవిముఖో భవతీతిభావః॥
 (ప్రాప్యస్యబ్రహ్మణోరూపం ప్రాప్తుశ్చ ప్రత్యగాత్మనః ।
 ప్రాప్త్యుపాయం ఫలంప్రాప్తేస్తథాప్రాప్తివిరోధిచ॥ వద
 న్నిసకలావేదా స్పృతిహాసపురాణకాః । మునయశ్చమహా
 త్మానా వెదవేదాంతపారగాః) ఇత్యుక్తప్రకారేణసకల
 వేదశాస్త్రాణామర్థపంచకప్రతిపాదకత్వాత్తత్సంగహేమూ
 లమంత్రైసిప్రణవేనజీవస్వరూపం । ఆఖండనమసాఉపాయ
 స్వరూపం । సఖండనమసి షష్ఠ్యంతమకారేణ విరోధిస్వ
 రూపం నారాయణాపదేనపరస్వరూపం । వ్యక్తచతుర్థ్యా
 ఫలస్వరూప మిత్యేవ మర్థపంచకప్రతిపాదనంవేదితవ్యం॥
 (పితాచరక్షకశ్చైషీభర్తాజ్ఞాయోరమాసతిః । స్వామ్యాధా
 రోమమాత్మాచభోక్తాచేతిమనూదితః) ఇత్యుక్తప్రకారేణ
 కారణత్వవాచినా ఆకారేణపితృత్వం । రక్షకత్వవాచినా

అకారణరక్షకత్వంబు ప్రచతుర్థ్యా అర్థాచ్చైవత్వ ప్రతిసం
బంధితయా శేషిత్వం। అసన్యాహృత్వవాచినా ఉకారణ
భార్యాత్వ ప్రతిసంబంధితయా భర్తృత్వం। జ్ఞాతృత్వవా
చినా మకారణతత్ప్రతిసంబంధితయా ఈశ్వరస్యజ్ఞేయ
త్వం। నారాయణవదే తత్పురుషసమాసేనస్వామిత్వం ఆ
ధారత్వంచ। బహుప్రీహిసమాసేన అన్తర్యామిత్వరూప
మాత్మత్వం। వ్యక్తచతుర్థ్యాకైంకర్యరూపభోగేనమసా
స్వాత్మనూభోక్తృత్వనిరాసేన అథాకదోభిక్తృత్వంభగ
వత ఏవూక్తమిత్యేవం మూలమంత్రే నవవిధసంబధాః
ప్రతిపాదితా ఇతివేదితవ్యం॥ విస్తరస్తుప్రాచీననిబంధనేషు
దృష్టవ్యః॥ ౪॥ *

అవ। ఎవంచతుశ్లోక్యామూలమంత్రం వ్యాఖ్యాయఅథ
తద్వివరణభూతమాచార్యరుచిపరిగృహీతంఅనుష్ఠానప్రకా
శకంమంత్రరత్నంశ్లోకద్వయేన వ్యాచక్షాణః తత్రప్రథమ
శ్లోకేనతస్య పదార్థానాహ। (నెత్పత్వమితి)

మూ॥ నెత్పత్వంనిత్యయోగం సముచితగుణజాతంత
నుఖ్యాపనంచోపాయంక ర్తవ్యభాగంత్యధమిధునపరం ప్రా

ప్యమేవంప్రసిద్ధమ్ । స్వామిత్యంప్రార్థనాంచ ప్రబలతర
విరోధిప్రహణందతై తా న్నన్తారంత్రాయతేచేత్యధిగతనిగ
మష్టత్వదోయంద్విఖణ్డః॥.....*

వ్యా॥ ణీర్ణోప్రాపణఇతిధాతుః । నయతీతినైతీతస్యాః
భావః సేత్యత్వంపురుషకాగత్వంఅయంశ్రీశబ్దార్థః॥ఆకించి
న్యైకశరణాఃకేచిద్భాగ్యాధికాఃపునః । మత్పదామ్భారు
హద్వంద్వంప్రపద్యప్రీతమానసాః । లక్ష్మీంపురుషకారత్వే
వృతవన్తావరాననే ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం॥ నిత్య
యోగంనిత్యశ్చసాయోగశ్చనిత్యయోగః తంనిత్యయో
గం నిత్యసంక్షేపం అయంమతుష్ప్రత్యయార్థః । (నిత్యైవ
షాజగన్తాతా విజ్ఞోశ్చీరసపాయనీ । మమసర్వాత్తభూత
స్యనిత్యైవేషానపాయనీ) ఇత్యాదికమత్రాను సంధేయం
సముచితగుణజాతం । సమ్యగుచితాస్సముచితాః । ఆశ్రయ
ణోచితా ఇత్యర్థః । తెచతెగుణాశ్చతేహంజాతంసమూ
హం । ఆశ్రయణసాకార్యపాదకాశ్రితకార్యా పాదక వా
త్సల్య, స్వామిత్య, సౌశీల్య, సౌలభ్య, జ్ఞాన, శక్తి, పూ

ర్తి, ప్రాప్తి, గుణసమూహమిత్యర్థః । అయంనారాయణ
 శబ్దార్థః । తత్రవాత్సల్యందోవభోగ్యత్వం । స్వామిత్వంస
 వ్యతిరిక్తవస్తుషుస్వకీయత్వాభిమానః । సౌశీల్యంమహతో
 మందేస్సహనీరన్ధ్రం శ్లేషస్వభావత్వం । సౌలభ్యంసకల
 మనుజయనవిషయత్వం । ఎతేచత్వారోగుణాః ఆశ్రయణ
 సౌకర్యపాదకాః । జ్ఞానం చెతనస్యనివర్తనీయానిష్టప్రా
 పణీయేష్టపరిజ్ఞానోపయోగీ సర్వదాసర్వవిషయా వరో
 యోవభాసః । శక్తిః నిత్యసంసారిణో నిత్యసూరిపరిషత్సం
 ఘటనోపయోగ్యఘటితఘటనాసామర్థ్యం । పూర్తిర
 వాప్తసమప్తకామత్వం । ప్రాప్తిః నిరుపాధికశేషిత్యరూప
 స్సంబంధః । శేషిత్యేనామస్వశేషభూతసమప్తవస్తాహి
 తాతిశయాధారత్వమితీతస్యస్వామిత్యాద్భేదః । ఎతేచ
 త్వారోగుణాః ఆశ్రితాకార్యపాదకాః । తనుభ్యాపనం ।
 తనోద్దివ్యమంగళవిగ్రహస్య భ్యాపనం ప్రకాశనంచ ।
 చరణశబ్దస్తనూపలక్షకృత్యర్థః ॥ అయంచరణశబ్దార్థః
 ఉపాయం ప్రాపకం । అయం శరణశబ్దార్థః ॥ (ఉ

పాదౌ గృహరక్షితౌ శ్శబ్దశ్శరణ మిత్యయం । వర్తతే
సాంప్రతంచైష ఉపాయార్థైకవాచకః ॥ ఇత్యాది క

మత్రాను సంధేయం । కర్తవ్యభాగస్తు । కర్తుంయోగ్యః క
ర్తవ్యః సచాసాభాగశ్చతంతర్యవసాయాత్త కమధికారిచే
తనకర్తవ్యాంశంచ । అయంప్రపద్యఇత్యస్యాధః॥ అథే
త్యుత్తరఖండవ్యాఖ్యానారంభే । మిధునపరంమిధునం ప
రం - ప్రధానంయస్యతస్త్రిన్మిధునపరం । లక్ష్మీనారాయణా
ఖ్యద్వంద్వరూపమిత్యధః । అథవామిధునంచతత్పరంచే
తికర్తృధారయః । మిధునంలక్ష్మీనారాయణరూపం । పరం
ప్రాప్యాంతరా దుత్కృష్ట మిత్యధః । ఎవంమిధునపర
త్వేనప్రసిద్ధం॥ (భవాంస్తుపహవై దేహ్యా గిరిసానుషారం
స్యతే । అహంసర్వంకరిష్యామి జాగ్రతస్త్వపతశ్చతే) ఇ
త్యాదిప్రమాణసిద్ధం । ప్రాప్యం ప్రాప్తుంయోగ్యం । గమ్యం
అయముత్తరఖండస్థ శ్రీమచ్ఛబ్దార్థః । స్వామిత్వంశేషిత్వం
అయంనారాయణశబ్దార్థః । ప్రార్థనాం సర్వదేశసర్వకాల
సర్వావస్థోచిత సకలవిధకైంకర్యాణికరవాణీత్యేవం రూ

పాం కైంకర్యప్రార్థనాం అయంచతుర్థ్యర్థః॥ ప్రబలతః
 విరోధిప్రహాణం అతిశయేనప్రబలాప్రబలతరా తౌచతౌచ
 రోధినాచ ప్రబలతరవిరోధినా అహంభోక్తామమాయంభో
 గ్య ఇత్యేవంరూపా వహంకారమమకారాతయోః ప్రహ
 ణంసవాసనానివృత్తిం చ అయంనమశ్చబద్ధాధః । అత్ర ఆవి
 ద్యాకర్తృవాసనాదుచి ప్రకృతిసంబంధనివృత్తి రవ్యర్థసిద్ధా
 తయావినా ఉక్తాహంకారమమకారనివృత్తేరసంభవాత్ ।
 వత్కాపూర్వోక్తాదశదశసంఖ్యాకాఅర్థా । మంతా
 రమనుసంధాతారం - త్రాయతేచరత్యత్యేవ- ఇతిషట్పదః
 షట్పదానియస్యసతతోక్తః । అనేనపూర్వఖండే శ్రీమన్నా
 రాయణే త్యేతత్సంబుధ్యంతం పృథక్పదమితిపక్షోనిరస్తః ।
 తదాసీంతవేత్యధ్యాహారప్రసంగాత్ । ద్విఖండఃద్వాఖండౌ
 అంశౌయస్యసద్విఖండఃద్వివాక్యః । అనేనప్రణవంవినాపి
 మంత్రరత్నస్య వాక్యద్వయాత్తకల్యేన ద్వయత్వంసూచి
 తం । అయంద్వయాభ్యోమంత్రః । అధిగతనిగమః అధిగతః
 ప్రాప్తః నిగమోవేదః యేనసోధిగతనిగమః కరవల్యాద్యు

పనిషత్ప్రతిపాద్యైత్యథః॥తథాచ॥కథవల్యాంశ్రూయతే॥
 సత్యంతద్వయం॥ సకృదుచ్చారోభవతీతి॥ ఎతద్వయార్థ
 స్వరూపం శ్వేతాశ్వతరేశూయతే॥ యోబ్రహ్మాణం విద
 ధాతిపూర్వం యోవై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతితస్మై । తం
 హి దేవమాత్మబుద్ధిప్రసాదంముముక్షుర్వైశరణమహంప్ర
 పద్యైతి॥ (అత్రపాద్యై) బ్రహ్మాణంప్రతిహరివచనం (మా
 మేకంచశ్రియాయుక్తం భక్తియుక్తోనరోత్తమః । ద్వయేన
 మంత్రరత్నై న మద్భియేణభజేత్సదా ॥ అచిరాన్తత్ప్రసా
 దేన మల్లోకంచసగచ్ఛతి । దుర్వృత్తోవాసుశ్చత్తోవామూ
 ర్భః పండితపవవా॥ లక్ష్మీశంమాంసురేశేశంద్వయేనశరణం
 గతః । మల్లోకమచిరాల్లభ్యై మత్సాయుజ్యంసగచ్ఛతి॥ శు
 రామంతద్వయంబ్రహ్మ విష్ణులోకమహాపురే । తస్మిన్న
 న్తఃపురేలక్ష్మ్యే మయాదత్తంసనాతనం ॥ లక్ష్మ్యైలబ్ధంత
 యాచైవ మంత్రరత్నంద్వయంవిభో) ఇత్యాదివచన శత
 మత్రానుసంధేయమ్॥౧.....*

అవ॥ ఎవంమంత్రరత్నస్య పదార్థానుక్త్యా అథపదా
 ర్థానువాదపూర్వకం వాక్యార్థమాహ॥*

(ఈశానామితి)మూ॥ ఈశానాంజగతామధీశదయితాః
నిత్యానపాయాంశ్రియం సంశ్రిత్యాశ్రయణోచితాఖిలగ
ణ స్యాంఘీహరేరాశ్రయే । ఇష్టోపాయతయాశ్రియాచన
హితా యాత్తేశ్వరాయార్థయే కర్తుందాస్యమశేషవ
ప్రతిహతం నిత్యంత్యహంనిర్గమః॥..... *

వ్యా॥ జగతాం లోకానాం-ఈశానానియంత్రీం-అధీ
శదయితాం-అధిక ఈశోనియంతాఅధీశః । సర్వేశ్వరః- త
స్యదయితాంవల్లభాం-అనేనవిశేషణద్వయేన పురుషకార
త్వోపయోగిశ్రయమాణచేతనే వాత్సల్యంశ్రీయమాణేభ
గవతివాల్లభ్యంచసూచితం॥ అస్యేశానాజగతోవిష్ణుపత్నీ॥
హీశ్చతైలక్షీశ్చపత్నీ॥ ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతానాం
(త్వంమాతాసర్వలోకానాం దేవదేవోహరిఃపితా త్వయై
తద్విష్ణునాచాంబ జగద్వ్యాప్తం చరాచరం) ఇత్యాదిక
మత్రానుసంధేయం । నిత్యానపాయాం । అపాయోవిశ్లేషః
సవిద్యతే అపాయోయస్యాస్సానపాయా । నిత్యమనపా
యా నిత్యానపాయాతాం అథవా అపాయ స్యాభాపౌ

అనపాయః. నిత్యం అనపాయో యస్యాస్తాం నిత్యానపా
యం । నిత్యం సంశ్లేష్టామిత్యర్థః । శ్రీయం । శ్రీజ్ సేవాయాం
శ్రుశ్రవణే । శృహింసాయాం । శృవిస్తారే ఇతి ధాతుభ్యః
షోఢావ్యుత్పన్నః శ్రీశబ్దః ॥ తత్ర ॥ శ్రీజ్ సేవాయామితి ధా
తోః శ్రీయతే చైతన్యై రితి శ్రీరితిక ర్తణి వ్యుత్పత్త్యా సాప
రాధచేతనాశ్రయః తోప యోగివాత్సల్యాదికముక్తం ॥ శ్ర
యతేభగవంతమితి శ్రీరితిక ర్తరివ్యుత్పత్త్యా స్వతంత్రభగవ
దావర్జన సేతుభూతవాల్లభ్యాదికముక్తం ॥ శ్రుశ్రవణే ఇతి
ధాతోః శృతోశ్చాశ్రిత విజ్ఞాపనమితి శ్రీరితి క ర్తరివ్యుత్ప
త్త్యాస్వాశ్రిత విజ్ఞాప్యమానకార్యశ్రవణముక్తం ॥ శ్రావయ
తివిముఖాహితమితి శ్రీరితినిష్ ప్రత్యయార్థ గర్భశ్రుధా
తోరేవ క ర్తరివ్యుత్పత్త్యా విముఖచేతనానామపిహితోప
దేష్టత్వముక్తం ॥ శృహింసాయామితి ధాతోః । శృణా
తిహింసస్తి ఆశ్రితదోషానితి శ్రీరితి క ర్తరివ్యుత్పత్త్యా ఆశ్రిత
దోషనివర్తకత్వముక్తం ॥ శ్రీజ్ విస్తారఇతి ధాతోః శ్రీణాతి
విస్తారయతిగుణై రాశ్రితానితి శ్రీరితిక ర్తరివ్యుత్పత్త్యా ఆశ్రి

తగుణవర్ధకత్వము క్తమ్ । ఏవంషాధాప్యత్వన్నః శ్రీశబ్దః
 త్యైః ప్రథమాభిధానం॥ ఆత్ర (శృణోతినిఖిలాన్
 షాన్ శ్రీణాతిచగుణైర్జగత్ । శ్రీయతేచాఖిలైర్నిత్యం
 యతేచపరంపదం॥ శ్రయంతీంశ్రీయమాణాంచశ్శాంతీం
 ణ్యతీమపి ఇత్యాదికమతానుసంధేయమ్ । ఏతాదృశీం
 యంభగత్ప్రధానమహిషీం । సంశ్రిత్యసమ్యగాశ్రిత్యవ
 త్యత్వప్రయుక్త వాత్సల్యాతిరేకాదవ్యవధానేన పురుషక
 రతయా శరణంప్రపద్యేత్యర్థః । ఆశ్రయణోచితాఖిలగు
 స్య । ఆశ్రయణస్యశరణవరణస్య । ఉచితా అనుగుణాః ।
 ఖిలానమస్తాః । గుణాఃవాత్సల్యాదయోయస్యతథోక్తస్య
 ఆశ్రయణ సౌకర్యాపాదకాశ్రిత కార్యాపాదక వాత్సల్య
 స్వామిత్వ సౌశీల్యసౌలభ్యజ్ఞానశక్తిచూర్తి ప్రాప్తిగుణ
 శాలినః । హరేః ఆశ్రితదురితనివర్తకస్యభగవతః । అంక్షీ
 చరణౌ । ఇష్టోపాయతయా । ఇష్టస్యఆభీష్టఫలస్య । ఉపా
 యతయా సాధనత్వేన । యద్వా । ఇష్టశ్చసాఉపాయశ్చ
 తస్యభావస్తత్త్వా । తయానుఖిరూప సాధనత్వేన । ఆశ్రయే

ప్రపద్యే । అధ్యవస్యామీత్యర్థః । అయం పూర్వఖండార్థః
 త్రియాచలత్యైచ । శరణవరణ కాలేపురుషకారభూత
 యా లత్యైచేత్యర్థః । సహితాయ నిత్యసంశ్లిష్టాయ । ఆ
 త్తనామీశ్వర ఆత్మేశ్వరః । తస్మై ఆత్మేశ్వరాయ । సర్వశే
 షిణే నారాయణాయ । ఆహంతుస్వీకృతసిద్ధోపాయస్సం
 సారివిలక్షణోహమ్ ॥ నిర్తమః-అహంభోక్తామమాయంభో
 గ ఇత్యేవం రూపాహంకారమమకార రహితస్త్వ । ఆ
 త్తాత్మీయపదార్థస్థా యాస్సాతంత్ర్యస్వతామతిః । మే
 నైత్యేవసమీచీన బుద్ధ్యాసాత్రనివార్యతే) ఇత్యాదికమ
 తానునధేయమ్ । నవిద్యతే శేషంయస్మి తదశేషంసక
 లవిధం । ప్రతిహతంసభవతీత్య ప్రతిహతంనిర్విఘ్నం । స
 ర్వదేశస్యకాణోచితమితియావత్ । నిత్యం-సర్వావస్థావి
 తం । దాస్యం-దాపస్యకత్వైంకర్యం । కర్తృమ్-ఆచరితుం
 ఆర్థయోస్సార్థయే । అయమః త్తరఖండార్థః ॥ ౩ ॥*

అవ॥ ఏవంమధ్య మరహస్యంమంత్రరత్నం వ్యాఖ్యా
 యఅథతద్వివరణభూతం శరణ్యురుచిపరిగృహీతంచరమశ్లో

మూ॥ మత్ప్రార్థితయా మయోక్తమఖిలంస-
 జ్యధర్మంపునర్తామేకంమదనా ప్రయేశరణమిత్యాలో-
 యంకురు । త్వమేవంస్యవసాయయుక్త మఖిలజ్ఞాన-
 పూర్ణోహృహంమత్ప్రార్థిప్రిప్రతిబంధకైర్విరహితంకుర-
 శుచంమాకృధా॥

నా॥ మమప్రార్థిప్రిఃమత్ప్రార్థిః । అర్థాప్రయోజ-
 యస్యసతతోక్తః తస్యభావస్తతా తయామత్ప్రార్థిత-
 తయా । మత్ప్రార్థిసాధనత్వైవ । మయా-హితోప-
 ప్రవృత్తైనమయా । ఉక్తంభవన్తాససపరీక్షార్థం పూ-
 ర్ణాయైషుబహుశః ప్రతిపాదితం । అఖిలం సమస్తంభ-
 మోక్షఫలసాధనం । కర్తయోగజ్ఞానయోగాంగకంభ-
 యోగమిత్యర్థః । అత్రఅఖిలమితిసర్వశబ్దార్థః । మ-
 త్ప్రార్థితయామయోక్తమితి ధర్మశబ్దార్థః । సంత్య-
 న్యకోత్యక్త్వానుచివాసనాభిస్సహఅపునః ప్రసంగంవిహ-
 త్యర్థః । అయంపరిత్యజ్యేత్యన్యార్థః । అత్రమత్ప్రార్థి-
 ర్నితయానుయోక్తమఖిలంధర్మం సంత్యజ్యేతివిశిష్టవివ-

తయావ్రతీయ మానూషిత్యాగవిధిఃసవిశేషణే హీతిన్యా
యేనస్వగీకధ్వస్త ఇత్యాదివద్విశేషణభూత భగవత్త్వ
ప్రసాదాత్వాతాంత్యాగపర్యవస్యతి । కైంకర్య రూపత
యాస్యయంప్రయోజనత్వేనక్రియామాణానాంతేపాంత్యా
గాయోగాత్ । అన్యధాసర్వసంకరప్రసంగాత్ । అతః
కైంకర్యత్వేన కర్తాదికంయథా శక్త్యనుష్ఠేయం సతే
సాధనత్వేనేతి తత్త్వవిదామున్యోమః । పునర్నామేకం ॥
అయమేకశబ్దో (మామేవయేప్రపద్యం తెమాయామేతాం
తరంతితే) ఇత్యాది స్థానప్రమాణేన అవధారణా
ధాకలప్రతీతిశేషః । మామేకంప్రతి । ఆశ్రయణసాకర్యా
పాదక-వాత్స్యస్వామిత్వ సౌశీల్యసాలభ్యగుణశాలివం
మామేవైర్దిశ్య । అయంమామేకమితివదన్వియూర్థః । ఆ
సాధనాంతరాణాం స్వరూపవిరుద్ధత్వ దుష్కరత్వాదివా
అత్యంతమవసన్నస్వరూపదవాప్తయే మత్స్నాప్తయే, శర
ణమితి అహమేవూపాయఇతి । అవసాయమభ్యవసాయం

త్రప్రకృత్యర్థః కుర్వితప్రత్యయార్థః ఏవమధికారికృత్య
 పాదకం పూర్వార్థం వ్యాఖ్యాయసిద్ధోపాయ భూత
 కృత్యప్రతిపాదక ముత్తరార్థం వ్యాచక్షే । తా
 త్యాదిఏవం అనేనప్రకారేణ । వ్యవసాయయుక్తం ఆ
 వసాయవిశిష్టం । త్వం అజ్ఞం అశక్తం అప్రాప్తం భ
 తం ఆయంతావశ్యత్యస్యార్థః । జ్ఞానమాదిర్యేమాంతే జ్ఞ
 దయః అఖిలైః జ్ఞానాదిభిః పూర్ణః । సమగ్రోహ్యహంతక
 కార్యాపాదకజ్ఞానశక్తిపూర్తిప్రాప్తిగుణశాలిత్యేన వే
 నప్రసిద్ధోహమిత్యర్థః ఆయంతహంశబ్ధార్థః మత్త
 ప్తిప్రతిబంధకైః । మమప్రాప్తిమత్ప్రాప్తిః । తస్యాః
 బంధకైః మదవాప్తివిరోధిభిః । అవిద్యాకర్తృవాసనాదు
 కృతీసంబధైః తదవాస్తవభేదైః దేహాత్మాభిమతతదనుబ
 రూపమమకారస్వతన్త్ర్యాభిమానతదనుబంధిమమకా
 సంవితానభ్యుపగతప్రాగ్భవుణ్యపాపరూపశ్రూర్వామై
 క్యపాపరూపప్రామాదికోత్తరామైః । అనాదివాసనాక
 తృణచ్ఛేదకం డూయనాదిభిః లోకాపవాదభీత్యా కరుణ

కాలుష్యేణచక్రియమాణైఃపుణ్యపాపైశ్చ । ఆయంసర్వ
 పాపభ్య ఇత్యస్యార్థః । అత్రావిద్యానామజ్ఞానానుదయా
 న్యథాజ్ఞానవిపరీతజ్ఞానరూపేణలివిధమజ్ఞానం । పుణ్యపా
 పరూపేణద్వివిధంకర్త॥ అస్యప్రపంచోనుపదమేవవక్ష్యతే
 అబుద్ధిపూర్వకప్రవృత్తి హేతుసంస్కారవిశేషోవాసనా ।
 సాచాజ్ఞాన వాసనాకర్తవాసనాప్రకృతి సంబంధవాసనా
 చేతిత్రిప్రకారా । బుద్ధిపూర్వకప్రవృత్తిహేతు సజాతీయ
 కర్తారంభేచ్ఛారుచిః । సాచవిషయభేదాద్భూతా ప్రకారా
 ప్రకృతिसంబధఃస్థూలసూక్ష్మరూపాచిత్సంబంధః । సచదే
 వమనుష్య దేహాదిభేదసంబంధవిధః । అత్రైదంతత్వం ము
 ముక్షోఃపాపవత్పుణ్యస్యాపిమోక్షవిరోధిత్యా విశేషాత్త
 దపిపాపశబ్దవాచ్యం । తదావిద్వాంపుణ్యపాపేవిధూయ
 నిరంజనఃపరమహామ్యముపైతి । సఆగచ్ఛతివిరజాంసదీం
 తత్సుకృతదుష్కృతేవిధూనతే । యథేషీకాతూలమగ్నా
 ప్రాతంప్రదూయేత । ఎవంహాస్యసర్వేపాప్తానః ప్రదూ
 యంతే । యథాపుష్కరపలాశఆపానస్లిష్యంతే । ఎవమే

పంవిదిపాచంకర్తనశిష్యతైః ఇత్యాదిశ్రుతేః | ఏవంపుణ్య
 పరూపంద్వివిధమపికర్త పూర్వాఘోతరాఘభేదేనద్వి
 ధంజ్ఞానోత్పత్తేః పూర్వంకృతంపూర్వాఘంజ్ఞానోత్పత్తే
 నంతరంకృతముత్తరాఘం । పూర్వాఘంచద్వివిధం
 చితప్రాగ్రబ్ధభేదాత్ । సంచితంప్రబలకర్తాంతర ప్రతి
 ధకవశేనఫలానుస్తుఖంకర్త । ప్రాగ్రబ్ధంఫలప్రదా న
 స్తుఖంకర్త । తచ్చద్వివిధంఅభ్యుపగతానభ్యుపగతభే
 త్ । అభ్యుపగతమేతద్దేహానుభావస్థానభ్యుపగతందేహం
 రానుభావస్థంఫలప్రదానోస్తుఖం । ఉత్తరాఘంచద్వి
 ధం । ప్రామాదికబుద్ధిపూర్వకభేదాత్ । ప్రామాదికో
 రాఘస్యాశ్లేషః । బుద్ధిపూర్వకోత్తరాఘస్య ప్రాయశ్చి
 నవినాశః । తదకరణేఅనుభవేనవినాశః | ఏవంచసతిమువ
 త్తోస్సాధనాంతరనిష్ఠస్య కృత్స్నమపిప్రారబ్ధమకృతపా
 యశ్చిత్తంబుద్ధిపూర్వోత్తరాఘంచఅనుభవైకవినాశ్యం
 ద్యయాసంచితస్యనాశః । ప్రామాదికోత్తరాఘస్యాశ్లేష
 తస్యతావదేవనిరంతరం । ప్రామాదికోత్తరాఘస్య ఇతిశ

తైఃతదిగముడ త్తరపూర్వానుయోరశ్లేష వినాశౌతద్వ్య
 పదేశాత్ అనారబ్ధకార్యేవమనుపూర్వైతదవధేః ఇతరస్యా
 ప్యేవమసంశ్లేషః పాతేతుభోగనర్హితరక్షపయత్వాధసం
 పద్యతే ఇత్యాదిసూత్రకారవచనాచ్చాద్యుత్పత్తిస్సస్యతు
 అభ్యుపగత ప్రారబ్ధమకృతప్రాయశ్చిత్తం బుద్ధిపూర్వో
 త్తరాఘంచ అనుభవైకవినాశ్యం । ఉపాయమహిమ్నా
 సంచితానభ్యుపగతప్రారబ్ధయోర్వినిశః । ప్రామాదికోత్త
 రాఘస్యాశ్లేషః । ఆర్తప్రపన్నస్యతు సర్వముపాయవినా
 శ్యం నాస్యోత్తరాఘమస్తి ఆర్తానామాశు ఫలదాసకృ
 దేవకృతాహ్యసా । దృష్టానామపిజంతూనాం దేహంతరని
 వారిణీ॥ ప్రారబ్ధేతరపూర్వవాసమఖిలంప్రామాదికంచోత్త
 రం న్యాసేనక్షపయన్నభ్యుపగతప్రారబ్ధఖడ్గంచనః । ధీ
 పూర్వోత్తరపాత్తనామజననాజ్ఞాతేపితన్నిష్క్రూతేకాటి
 ల్యేనతీగిడుయన్యసనుగం కోటికరోతిప్రభు ఇత్యాది
 కమత్రానుసంధేయం । హిమింపతాన్యశ్చైత్యంభక్తైర్వి
 ముక్తం । ఆయం మాయాన్యైర్దృష్టాన్యైర్దృశ్యైరిమంబు । అ

సరిశుద్ధాత్మభావనాజ్ఞానయోగః తేనాభ్యాధికారస్యతైలధా
 రావదవిచ్ఛిన్నదర్శన సమనాకారివీణి సూచాపన్నస్త్పతి
 సన్తతిర్భక్తియోగః । కర్తజ్ఞానాంగికాయుధకైరేవఉపా
 యత్వేచకర్తజ్ఞానయోఃపుథుసామ్యభ్యావేపిత్రసర్వే
 ఘాంతుల్యవసుపాయతోక్తిః చత్వారః పునుసార్థా ఇతివత్
 ప్రణాళికామపెక్ష్య కామమోక్షేహి పునుసార్థాతదుప
 యోగినాధర్మార్థకర్తజ్ఞానయోగాది పునుసార్థానయో
 గ్యతాపాదకస్మానసంధ్యోచాసనాది నిష్కలమితికానాం
 అవతారరహస్యజ్ఞానపురుషోత్తమసహ్యాఖ్యాచేశ వాస
 నామ సంకీర్తనదీపారోణమాఖ్యాసంధ్యోచాదీనాంచ య
 థాసంభవంకర్తజ్ఞానాదావేవఅన్తర్భావః । అవతారరహ
 స్యజ్ఞానాదీనాం మోక్షోపాయోన్మేషాభిక్షాంతయా
 ప్రధానఫలైవై వపలవత్త్వాభిపాదయః । కర్తజ్ఞానసంసారస్వరూ
 పవిరుద్ధత్యా ద్విగుణబహుళత్యాభిప్రాయాభ్యాప్యతః
 ఫలాసాధనత్వాత్సమిదత్వాన్విరిరిత్య భూతధర్మాచ్చిర
 కాలసామ్యత్వానకైత్యాచ్చ అన్యోతి తదేవమన్త్యోక్తి

మనలం వర్ణాశ్రమోచితత్వేన అభిమతఫలసాధన త్వేనచ
 శాస్త్రచోదితత్వాత్ త్వయోపదిష్టత్వాశ్చ ప్రత్యవాయ
 భీత్యావిహతుమసమర్థః । అత్రాయంనిర్ణయః । భక్తియో
 గస్యాంగభూతకర్తృయోగజ్ఞానయోగాది కరణాత్కరణం
 తత్త్వాగాత్యాగః । సవిశేషణహీనిన్యాయాత్ । భోజనపూ
 ర్వభావిన్యాః క్షుధఇవకైంకర్య పూర్వభావిన్యాభక్తస్త్వా
 గాయోగాత్ నిత్యనైమిత్తికానాం సాధనానుష్ఠానయో
 గ్యతా పాదకత్వాకారేణ్యాగః । భగవదారాధనయో
 గ్యతాపాదకత్వాకారేణ కైంకర్యత్వాకారేణచ అనుష్ఠా
 నమవగతమితి ప్రపత్తుమప్యనలం । స్వరూపానురూపత్వసు
 కరత్వ సుఖరూపత్వనిరపాయత్వ సిద్ధత్వస్వతఃఫలసాధన
 త్వనిరపేక్షత్వావిలంబఫల ప్రదత్వైకత్వాదిభిః సుకరోపా
 యేశోకనివృత్త్యర్థమభిహితేపిరిదంగభూతిసర్వసర్వత్వా
 గస్య అశక్యత్వాద్వ్యాభావాదాకించన్యాభావాచ్ఛహావి
 శ్వాపాభావాచ్ఛసర్వధర్మత్వగూఢగంధప్రసంగసంకర్మమ
 ప్యసమర్థః అహందుష్టానలభిః కాపిష్టస్థా । సేవామి

సుశుద్ధాత్తభావనాజ్ఞానయోగః తేనాభ్యాధికారస్యతైలధా
 రావదవిచ్ఛిన్నదర్శన సమనాకారప్రీతి సూపాపన్నస్పృతి
 సంతతిర్భక్తియోగః । కర్తజ్ఞానాంగికాయుధకైరవడపా
 యత్వైచకర్తజ్ఞానయోఃపుష్కలపాశుభ్యోభావేపిత్రసర్వ
 పాంతుల్యవసుపాయతోక్తిః త్వారఃపుష్కలార్థా ఇతివత్
 ప్రణాళికామపెక్ష్య కామమోక్షాహి సుమారుద్ధాతదుప
 యోగినాధర్మార్థకర్తజ్ఞానయోగాః సాధనసాధనయో
 గ్యతాపాదకస్సానసంధ్యోపాసనాది నిర్వృత్తయైకానాం
 అవతారరహస్యజ్ఞానపురుషోత్తమనివృత్త్యాదేక వాస
 నామ సంకీర్తనదీపాహోరణమూర్త్యసమర్పణాదీనాంచ య
 థాసంభవంకర్తజ్ఞానాదాపేపిత్రస్వభావ । అవతారరహ
 స్యజ్ఞానాదీనాం మోక్షోపాయతోక్తిః సర్వకర్త్యంగతయా
 ప్రధానఫలైవైవపలవత్ప్రాభిపా) ఇతి సర్వవివరణస్వరూ
 పవిరుద్ధత్యా ద్విగళుబహుళితార్థాత్సర్వవివరణాత్సర్వతః
 ఫలాసాధనత్వత్సామిది త్వార్థవివరణాత్సర్వవివరణాత్సర్వ
 కాలసామ్యత్వానైకత్వాచ్చ అస్మిన్వివరణమర్థాత్సర్వత్వ

మనలం వర్ణాశ్రమోచితత్వేన అభిమతఫలసాధన త్వేనచ
శాస్త్రచోదితత్వాత్ త్వయోపదిష్టత్వాచ్చ ప్రత్యవాయ
భీత్యావిహతుమసమర్థః । అత్రాయంనిర్ణయః । భక్తియో
గస్యాంగభూతకర్తృయోగజ్ఞానయోగాది కరణాత్కరణం
తత్యగాత్యైః । సవిశేషణహీతిన్యాయాః । భోజనపూ
ర్వభావిన్యాః ఊధవకైంకర్య పూర్వభావిన్యాభక్తైస్త్య
గాయోగాత్ నిత్యనైమిత్తికానాం సాధనానుష్ఠానయో
గ్యతాపాదకత్వాకారేణత్యైః । భగవదారాధనయో
గ్యతాపాదకత్వాకారేణ కైంకర్యత్యాకారేణచ అనుష్ఠా
నమవగతమితి । ప్రపత్తుమప్యసలం । స్వరూపానురూపత్వసు
కరత్వ సుఖరూపత్వనిరపాయత్వ సిద్ధత్వస్వతఃఫలసాధన
త్వనిరపేక్షత్వావిలంబఫల ప్రదత్వైకత్వాదిభిః సుకరోపా
యైశోకనిష్పత్త్యర్థమభిహితేషితదంగభూతసర్వసర్వత్వా
గస్య అశక్యత్వాదాప్యభావాదాకేచన్యాభావాచ్ఛహావి
త్వాసాధావాచ్ఛసర్వధర్మత్వగోంగంప్రపగం కర్తుమ
ప్యసమర్థః । అహందుష్ఖింబలశక్తికావిష్టన్యైః । సేదామి

కృతీభవామి । ఎవంశోకనిమిత్తముక్త్యాశోకనివృత్తిహేతు
 మాహ । ఎతదిత్యాదినా । సారథివాత్సల్యాతిరేకాత్ అ
 ద్దనసారథీభూతస్య । తెపరమాప్తస్యభవతస్తు । చరమంతి
 మం । వాక్యంవాక్యార్థం । సర్వధర్మానిత్యాది చరమశ్లో
 కార్థమిత్యర్థః । స్తరకానుసందధానస్సకారతవేవహేతోః ।
 పునః । ఎతత్పురోక్తం । జ్ఞానంపూర్వార్థోక్తభగవదేకా
 పాయత్వాభ్యవసాయం । ఉపేయషః త్వత్ప్రసాదాత్ప్ర
 ప్తవతః । మమతిజ్ఞస్యాశక్తస్యాప్రాప్తస్యమే । సర్వాపరాధ
 త్మయంసర్వేషామపగాధానాం అవిద్యాకర్తవాసనాదుచి
 ప్రకృతिसంబధానాంతడవాన్తరభేదానాం అహంకారమమ
 కారాదీనాం సంచితానభ్యుపగతప్రాకర్షణ్యప్రాపరూపపూ
 ర్వాఘానాం పుణ్యప్రాపరూపప్రామాదికోత్తరాఘానాం అ
 నాదివాసనాకృతతృణచ్ఛేదకంఢూయనాదీనాం లోకాపవా
 దభీత్యాకరుణయాకాలుష్యేణచకృతానాం కేహంచిద్బుద్ధి
 పూర్వకృతానాంచసర్వేషాంప్రాప్తివిరోధినాం । త్మయం
 అశ్లేషనినాశరూపసవాసననివృత్తిం । అపరాధశబ్దేనపాపా

సాంభగవన్ని (గహూపత్వము క్తం) యత్త్వత్ప్రియంతదిహ
 పుణ్యమపుణ్యమన్యన్నాన్యత్తయోర్భవతిలక్షణమత్రజాతుం
 ధూర్తాయితం తవతుయక్కిలరాసగోష్ఠ్యాంత తీర్తనంప
 రమపావనమామనన్తి ఇత్యభియుక్తోక్తైః । తన్నివృత్తిశ్చ
 త్వత్తమయైవభవతి (యద్భిష్కకల్పనియతాను భవేప్య
 నాశ్యంతత్కిల్బిషం స్మజతిజన్తురిహక్షణార్థై । ఎవంసదా
 సకలజన్తసుసాపరాధంయోమ్యన్యహోతదభివంధి విరా
 మమాత్రాత్) ఇత్యాచార్యవనమత్రప్రమాణం । అశ్లేషో
 నామఉత్పత్త్య మానశక్తిప్రతిబంధః । వినాశోనామ ఉ
 త్పన్నశక్తివినాశః । అశ్లేష్టవిస్మయోరుత్తరపూర్వసుకృ
 తయోస్తా దృశయోద్బుద్ధీతియాశ్చ శరీరావసానెసు
 హృద్విషత్సం క్రమణంత్రాయతై । తస్యపుత్రాదాయము
 పయంతిసుహృదసాంధుకృత్యాం ద్విషంతఃసాపకృత్యాం
 తస్యప్రియాజ్ఞాతయస్సుకృతముపయంతిఅప్రియాదుష్కృ
 తం । ఇత్యాది । ఎతత్ప్రపంచోభాష్యాదాద్రవ్యవ్యః । క
 రాసికరిమ్యసి । ఇతిదృఢోన్తి । అవసాదనికృత్యానిర్భరో

భవామీత్యథః । నీదామిదృథో స్థిత్యాభ్యాం । స్వార
 లోక నేనావసాదో భగవద్గుణావలోక నేనదార్థ్యంచ । అధి
 కానిణోయావజ్జీవమనువర్తనీయమితిసూచితం । ఆ స్థితి
 వర్తమానవిదైశేన అధ్యవసాయస్యచాంచల్యాభావమ్నాచి
 తః । స్థరన్నితివర్తమానవిదైశనతదర్థానుసంభావనైవకా
 లక్ష్యపరికర్తవ్యఇతిసూచితః (కర్తృజ్ఞానముపాసనంచశరణ
 ప్రశ్నేతిచాపస్థితాః సన్తార్థానపవర్గసాధనవిధౌ సద్వార
 కాద్వారకాన్ । ఏకద్వ్యైకృతియోగసంభృత పృథగ్భా
 వానుభావానిమాన్సహ్యప్రేక్ష్య శరణ్యసారథిగిరామనై
 రమనైబుధాః । శాఖానాముపరిస్థితేనమనునామూలెనల
 భాత్యస్త్రాహేతుసకృజ్జపెనసకలంకాలంద్వయేనక్షిపక
 వేదోత్తం సవిహారసారథిదయాగుమ్భిన విస్రమ్భితస్సార
 జోయదికశ్చిద స్తిభువనెనాథస్సమూధస్సనః) ఇత్యాదికమ
 త్రానుసంభేయందృథో స్థితిస్వచిహ్నప్రదర్శనేనప్రబంధశ్చ
 నిగమితః॥౮॥ (ఇథంబాలప్రబోధార్థంఅప్రశ్నోక్త్యాయథా
 శ్రుతం)వర్ణితోఽర్థోమహత్తానఃక్షంతుమర్హథసాహసమ్॥
 ఇత్యప్రశ్నోక్తీసవ్యాఖ్యాసంపూర్ణా॥ శ్రీః శ్రీః శ్రీః

అథరహస్యత్రయసారాంశః ॥ శ్రీమదష్టాక్షరమంత్రా
 ఛాః-జీవవిష్ణురెవశేషభూతఃనస్వతంత్రః జీవస్యభగవాన
 వరక్షకఃనస్వయం సర్వశేషిణానారాయణాయ సర్వదేశస
 ర్వకాలసర్వావస్థాచితసహజసకలవిధకైంకర్యాణికర్తవ్యా
 నిసర్వార్థంతివిధిప్రకారః॥ అహంవిష్ణురెవశేషభూతఃనస్వ
 తంత్రః మమభగవానేవరక్షకోనాహం అహంసర్వశేషిణే
 నారాయణాయసర్వదేశసర్వకాలసర్వావస్థాచిత సహజస
 కలవిధకైంకర్యాణికరవాణిమదగ్ధంవకరవాణిఇత్యనుసంధా
 నక్రమః॥ అథద్వయార్థశ్రియంపురుషకారతయాశ్రిత్యతయా
 నిత్యసంశ్లిష్టస్య ఆశ్రయసౌకర్యా పాదకాశ్రితకార్యా
 పాదక వాత్సల్యస్వామిత్యసౌఖ్యసౌలభ్యజ్ఞానశక్తిపూర్తి
 ప్రాప్తిగుణశాలినోభగవతఃచరణౌ ఉపాయత్వేన ఆధ్య
 వస్యామి పాశ్చభూతయా త్రియానిత్యసంశ్లిష్టాయసర్వ
 శేషిణే నారాయణాయ సర్వదేశసర్వకాలసర్వావస్థాచితస
 హజసకలవిధకైంకర్యాణికరవాణిమదగ్ధంవకరవాణిఇతిద్వ

యాథః అథచరమశ్లోకార్థః సాధనటుధ్యాక్రియమాణా
 శ్రుతి స్మృతిచోదితనిత్యనై మిత్తికాదిరూపా క ర్తజ్ఞాన
 క్రియోగాదుచివాసనాభిసృహ అవునర్భవంవిహాయ
 శ్రయణ సాకార్యాపాదక వాత్సల్యస్వామిత్వసాశీల్యస
 భ్యగుణశాలినంమామేవ ఉపాయతయాఅధ్యవస్య ఆ
 కార్యాపాదకజ్ఞానశక్తిపూర్తి ప్రిగుణశాల్యహం
 మేనౌసాయతయాశ్రిత మజ్ఞ మిశక్త మప్రాప్తం
 నం సర్వభ్యో మత్ప్రిప్తిప్రతిబంధకైభ్యః ముక్త
 ష్యామిశోకంమాకాక్షీః ఇతిచరమశ్లోకార్థః॥.....

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

స్వస్తి సు.

